

BOUWHISTORISCHE VERKENNING

Adres: Grote Kromme Elleboog 7, Groningen
Status: BBP
Periode: 11 oktober 2006
Onderzocht door: J.A. van der Hoeve, T. Tel en H. Wierts.
Auteur: J.A. van der Hoeve
Datum: 7 augustus 2007

Inleiding

Deze bouwhistorische verkenning is uitgevoerd in het kader van het project Bouwhistorische inventarisatie en verkenning van de binnenstad van Groningen. Dit is het eerste project in het kader van de cultuurhistorische inventarisatie van het hele grondgebied van de gemeente Groningen die tot doel heeft de cultuurhistorische kwaliteiten in beeld te brengen.

De bouwhistorische verkenning bevat een korte schets van de bouwgeschiedenis van het pand, een beschrijving van het interieur en het exterieur en een waardestelling. Het onderzoek richt zich in hoofdzaak op het gebouw zelf, waarbij in beperkte mate gebruik is gemaakt van schriftelijke bronnen en oud kaartmateriaal. De bouwgeschiedenis wordt daarom in hoofdlijnen weergegeven. Ook is het mogelijk dat achter de huidige voorzetwanden en verlaagde plafonds oudere constructies en interieurafwerkingen verborgen zitten.

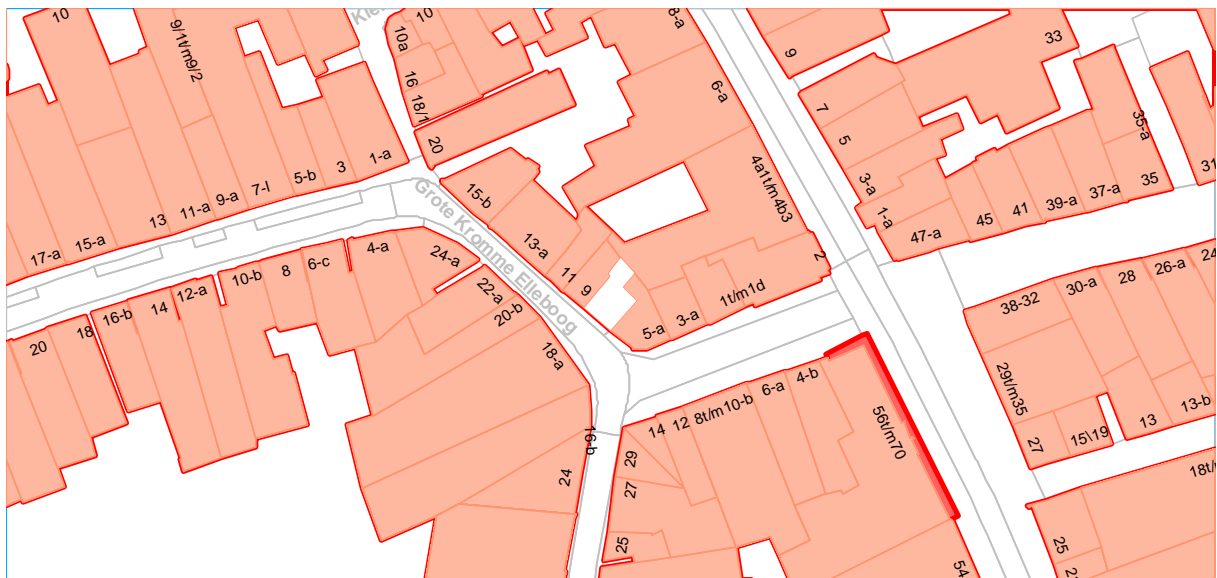
Voor het onderzoek naar de bouwgeschiedenis is gebruik gemaakt van het bouwdoos van de dienst Ruimtelijke Ordening en Economische Zaken van de Gemeente Groningen.

SITUERING/ STRUCTUUR

Het pand Grote Kromme Elleboog 7 ligt in het bouwblok tussen Grote Kromme Elleboog (begrenzing aan de zuidzijde en zuidwestzijde), Kleine Kromme Elleboog (westzijde en noordzijde) en Oude Kijk in 't Jatstraat (oostzijde).

Grote Kromme Elleboog 7 bestaat uit een rechthoekig voorhuis en een smaller achterhuis. Het voorhuis bestaat uit twee bouwlagen met een schilddak, het achterhuis uit twee bouwlagen met een plat dak. Het achterste deel van het voorhuis is onderkelderd (achterkamer). Deze kelder is een verlaagd souterrain.

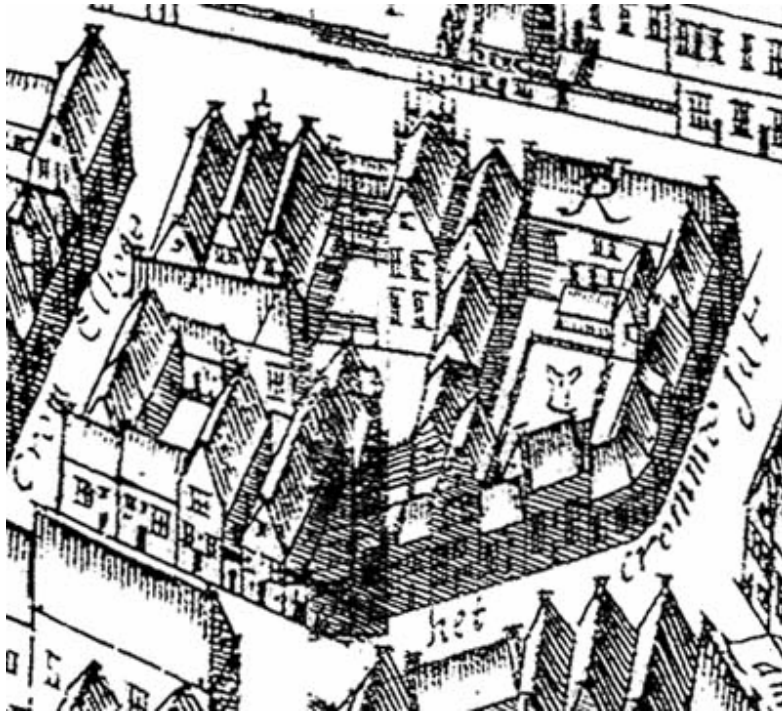

BOUWGESCHIEDENIS

De oudste datering van het pand Kromme Elleboog 7 is bij deze verkenning niet geheel duidelijk geworden. Op de vogelvluchtplattegrond van Haubois (1643) staat op deze plek een éénlaags dwars-huis met een zadeldak getekend (evenwijdig aan de straat). Indien deze weergave juist is, dan moet het huidige tweelaags diephuis (haaks op de straat) op zijn vroegst uit het midden van de 17de eeuw dateren. Desondanks moet niet uitgesloten worden dat er toch sprake is van een verhoging en uitbreiding van het oude pand. Bij deze bouwhistorische verkenning zijn diverse aanwijzingen gevonden voor een 17de-eeuwse datering. In de voorgevel zijn enkele 17de-eeuws ankers zichtbaar, behorend bij de balklaag boven de begane grond. Ook de grenenhouten balklaag van de kelder heeft een 17de-eeuws karakter. Het 17de-eeuwse huis had overigens geen kelder, maar een veel hoger souterrain. In de kap zijn hergebruikte eikenhouten sporen zichtbaar. Het achterste deel van het pand (achterhuis) stamt eveneens uit de 17de eeuw, zoals opgemaakt kan worden uit het metselwerk van de achtergevel. Op de kaart van de Oude Kijk in 't Jatstraat minuut uit circa 1830 staat het pand afgebeeld in zijn huidige vorm. In de 19de eeuw is het pand opgedeeld in een beneden- en bovenwoning. Bij de modernisering van de indeling en interieur-afwerking werd het voorste deel van het souterrain verlaagd of dichtgezet, waarmee de voorkamer op straatniveau kwam te liggen. In deze fase moeten ook de gevels zijn aangepast. Het merendeel van de vensters met zesruitsschuiframen stamt uit de 19de eeuw.

In de 20ste eeuw hebben diverse modernisering in het interieur plaatsgevonden. Bij één van deze modernisering is ook het vloerniveau van de achterkamer verlaagd. In het interieur is voornamelijk sprake van voorzetwanden en verlaagde plafonds.

¹ Het baksteenformaat van de achtergevel van de aanbouw aan de achterzijde bedraagt 28-29½ x ... x 6½-7 cm, de vijfagenmaat 40 cm (tienlagenmaat: 80 cm).

Detail van de kaart van Haubois uit omstreeks 1643. 'het cromme jat' is de Grote Kromme Elleboog. Het noorden is op deze kaart links.

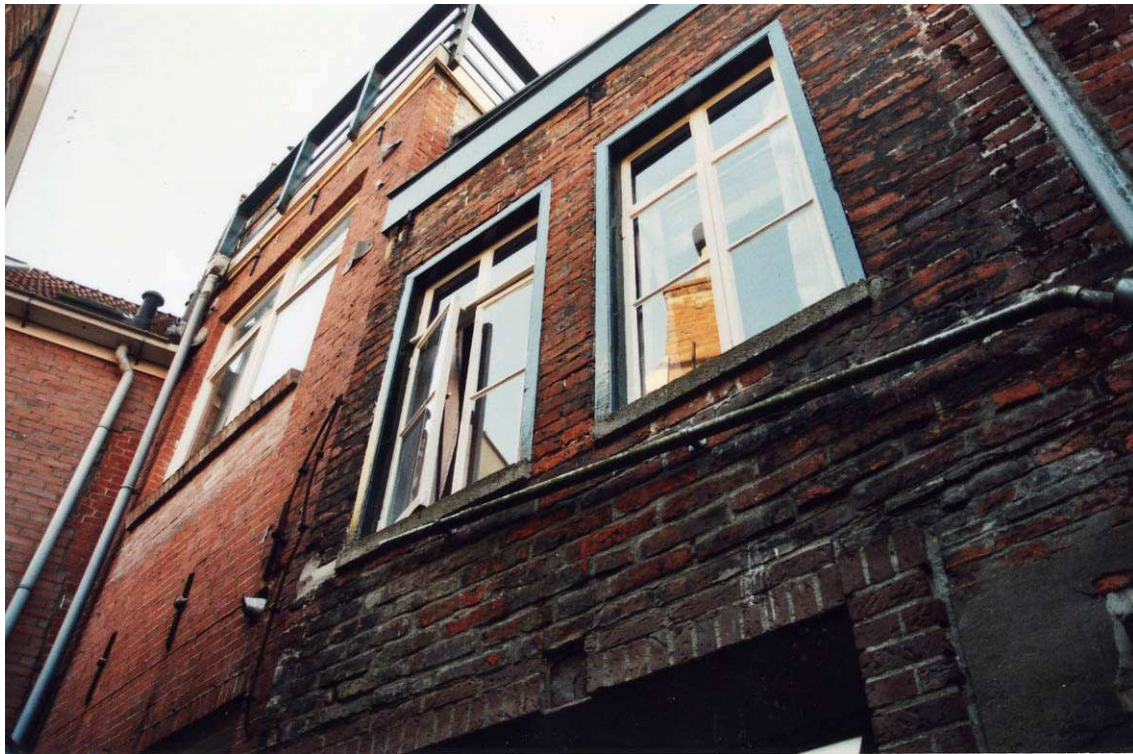
De kadastrale kaart uit omstreeks 1830 met daarop aangegeven de moderne huisnummering.

BESCHRIJVING VOORHUIS

gevels en dak

De voorgevel van het voorhuis is een tweelaags lijstgevel, voorzien van pleisterwerk met een blokkenpatroon in afwisselend dunne en dikke lagen. De begane grond bevat aan de linkerzijde een dubbelkozijn met deuren voor beneden- en bovenwoning, beide met een bovenlicht. Het kozijn heeft een 19de-eeuws karakter, de deuren zijn van recente datum. Ook de zesruitsschuiframes in de beide vensters op de begane grond zijn van recente datum. De balklaag boven de begane grond manifesteert zich door middel van een drietal slanke sierankers (17de eeuw). Kennelijk ontbreekt er een anker aan de linkerzijde.

Op de eerste verdieping bevinden zich drie gelijke vensters met zesruitschuiframen (19de eeuw?). De gevel wordt afgesloten door een geprofileerde lijst, bestaande uit een architraaf, fries en kroonlijst.

De achtergevel ter hoogte van de verdieping.

De achtergevel van het achterhuis is een tweelaags gevel, afgesloten door een boeilijst (van het platte dak). De gevel is opgetrokken in schoon metselwerk van handvormbaksteen.² Dit metselwerk heeft een 17de-eeuws karakter. Het metselwerk van de begane grond is grotendeels vernieuwd in de 20ste eeuw, onder meer bij het aanbrengen van een pui.

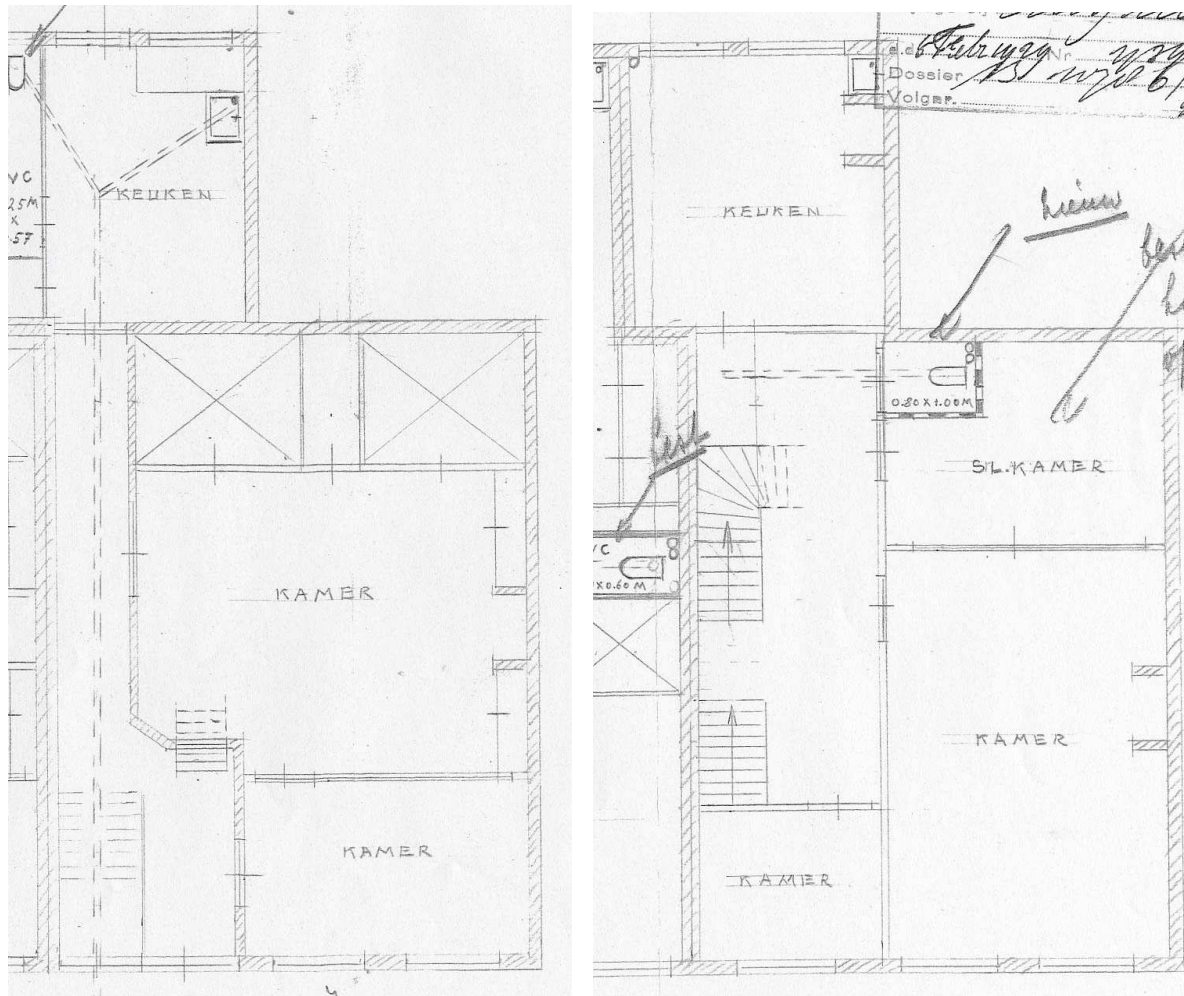
Op de begane grond bevindt zich een pui van recente datum, bestaande uit een venster en een deur. De linkerneigge van deze pui is origineel en behoort vermoedelijk bij de ouder venster op deze plaats. Boven de pui is een stalen latei zichtbaar. Midden op deze latei is een eiken balk opgelegd (onderdeel van de balklaag boven de begane grond?). Rechts van deze pui is een klein venstertje zichtbaar, waarboven een eikenhouten latei. Op de eerste verdieping bevinden zich twee vensters, voorzien van een vierruitsstolpraam met tweeruitsbovenlicht (links) en een zesruitsstolpraam (rechts). De onderdorpels zijn uitgevoerd in beton.

Het schilddak heeft een dekking van orangerode Oudhollandse pannen (zijschilden en achterschild) en orangerode verbeterde Hollandse pannen (voorschild). Bijzonder zijn de hoekkeperpannen op het achterschild; deze pannen zijn voorzien van nokjes.

plattegronden per bouwlaag

De achterkamer van het voorhuis is onderkelderd (4,1 x 4,74 meter). De ruimte heeft een enkelvoudige balklaag, samengesteld uit forse grenenhouten balken en brede grenen vloerdelen. De balklaag wordt ondersteund door een drietal onderslagbalken op kolommen (ca 1980). Oorspronkelijk lag deze balklaag op een hoger niveau, zoals nog herkenbaar aan de linkerzijde (ter plaatse van een gang in het voorhuis). De achterkamer bezat kennelijk een souterrain. In de voorgevel van de kelder is een oude (dichtgemetselde) toegang zichtbaar, waarvan de trap uit de 20ste eeuw stamt. Er zijn enkele dwarsmuurtjes van geeltjes zichtbaar.

² Zie noot 1.

De plattegrond van de begane grond (links) en de verdieping op een bouwtekening uit 1929.

De indeling en afwerking van de begane grond van het voorhuis is bij recente verbouwingen aanzienlijk gewijzigd. Uit de bouwsporen valt de oude indeling nog te herleiden, bestaande uit een voorkamer en entreehal (voorzijde) en een achterkamer en een gang (achterzijde). De huidige entreehal is samengesteld uit de entreehalletjes van de beneden- en bovenwoning. Voor- en achterkamer zijn samengevoegd tot één ongedeelde ruimte. Van de 19de-eeuwse bedsteden in de achterkamer is alleen nog een nis herkenbaar. De naastgelegen gang heeft een hoger vloerniveau; dit is het oude vloerniveau van de opkamer (achterkamer). Na verlaging van het vloerniveau van de achterkamer is een trapje aangelegd. De kamer in de achterbouw bevat een sanitaire ruimte. In de loop van de 20ste eeuw zijn diverse ruimten van de eerste verdieping gekoppeld. Daarom zijn er nog slechts enkele wanden van de 19de-eeuwse opzet bewaard gebleven, bestaande uit stijl- en regelwerk met kraaldelen. Van de interieur-afwerking zijn enkele tweepaneeldeuren en een (ontmantelde) schouw behouden.

Boven de verdieping bevindt zich een enkelvoudige balklaag, bestaande uit geprofileerde naalddhouten balken en vloerdelen. Enkele balken zijn versterkt.

De zolder is grotendeels afgetimmerd. Achter de betimmering zijn enkele hergebruikte eikenhouten sporen zichtbaar. In deze sporen zijn kepen zichtbaar.

WAARDESTELLING

Het pand Grote Kromme Elleboog 7 heeft hoge monumentwaarden, vanwege het bouwhistorisch belang van de bouwmassa en casco en het architectuurhistorisch belang van de voorgevel. Het pand dateert in opzet uit de 17de eeuw, waarvan met name het muurwerk en de balklagen getuigen. In de kap zijn hergebruikte eikenhouten sporen verwerkt, wellicht afkomstig uit een oudere kapconstructie van dit pand. De bijzondere architectonische opzet van de voorgevel kenmerkt zich met name in de toepassing van grote vensters (19de eeuw).

AANBEVELINGEN

Bij verbouwingen is het van belang om de zijgevels en balklagen boven de begane grond en eerste verdieping nader te onderzoeken.

BIJLAGE

Uittreksel uit het bouwdoossier van de Dienst RO/EZ van de gemeente Groningen.

Adres : **Grote Kromme Elleboog 7**
Bouwdoosnummer : B 10786
D.I.V. bezoek : 28 april 2006

1929

Het tonnenstelsel wordt opgeheven. De bestaande privaten worden voorzien van een inrichting tot waterspoeling en het afvoeren van de faecaliën naar het riool van de gemeente.

1944

Er wordt een materiaal aanvraag ingediend voor gefigureerd glas voor de slaapkamer en keuken van de bovenwoning.

1946

Dhr J.W. Mellema uit Noordlaren is eigenaar van het pand. Hij ontvangt een aanschrijving van de gemeente Groningen i.v.m. een binnengekomen klacht over lekkage van de kap en de goten. Het pannendak en de goten moeten gedeeltelijk worden vernieuwd of hersteld.

1951

De gemeente verstuurt een aanschrijving aan eigenaar J.W. Mellema i.v.m. een binnengekomen klacht. Op de begane grond is de houten vloer van de keuken vergaan evenals het aanrecht. Deze gebreken dienen te worden verholpen.

1953

De gemeente verstuurt een aanschrijving aan eigenaar J.W. Mellema i.v.m. een binnengekomen klacht. Op de verdieping is de houten vloer van de keuken gedeeltelijk vergaan, de ramen in deze keuken zijn onvoldoende hecht en het pannendak en de goten rondom het gebouw zijn niet waterdicht. Deze gebreken dienen te worden verholpen.

1954

De gemeente verstuurt een aanschrijving aan eigenaar J.W. Mellema i.v.m. een binnengekomen klacht. De benedenwoning heeft te lijden onder achterstallig onderhoud. Het betreft oa de keukenvloer, het aanrecht en enkele dorpels van binnendeuren. De gebreken dienen te worden verholpen. Aan de aanschrijving wordt gevolg gegeven.

1963

De gemeente verstuurt een aanschrijving. Het dak is niet waterdicht. Dit gebrek dient te worden verholpen.

1979

De Dienst Stadsontwikkeling en Volkshuisvesting verleent toestemming voor het verrichten van werkzaamheden van ondergeschikte betekenis aan de bovenwoning. Het betreft het aanleggen van een nieuwe keuken en een douche/wc en het vernieuwen van het elektrisch systeem. Het werk komt nog hetzelfde jaar gereed.

H. Wierds